

Use of examples of folk art in the artistic and aesthetic education of preschool children

Sadagat Aliyeva

Doctor of Philosophy in Pedagogy, ADPU, Azerbaijan.

E-mail: aliyevasedaqet.29@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-5174-4550>

Abstract. Artistic, aesthetic, and pedagogical value of folk arts is a wisdom that has existed since ancient times influencing the education of generations. It is emphasized that folk art may provide knowledge that allows children to deeply understand the characteristics of national and moral principles of traditions. Educators use many methods of folk art in teaching artistic and aesthetic values in the preschool children. The article discusses the possibilities and significance of music, dances, holidays, folk art, which were some of the education sources in human life for centuries. For this purpose, in the process of education and upbringing children, it is necessary to regularly use the elements of folk art, which are the ancient roots of national culture.

Keywords: folk art, folk music, musical instruments, dancing, folk applied art, national holidays.

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.104>

To cite this article: Aliyeva S. (2020) Use of examples of folk art in the artistic and aesthetic education of preschool children. Journal of Preschool and Primary Education, V. 230, Issue I, pp. 11–20.

Article history: Received — 18.10.2019; Accepted — 28.10.2019

Xalq yaradıcılığı nümunələrindən məktəbəqədər yaşlı uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində istifadə təcrübəsinə dair

Sədaqət Əliyeva

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, ADPU-nun Məktəbəqədər təhsilin pedaqogikası
kafedrasının baş müəllimi. Azərbaycan. E-mail: aliyevasedaqet.29@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0001-5174-4550>

Xülasə. Məqalədə məktəbəqədər yaşlı uşaqların bədii-estetik və vətənpərvərlik tərbiyəsində xalq yaradıcılığı nümunələrinin rolundan söhbət gedir. Qeyd olunur ki, xalq yaradıcılığı əsrlər boyu gənc nəslin tərbiyəsinə təsir etməyə qadir olan və bu gün də milli adət-ənənələri yaşıdan xalq müdrikliyinin ayrılmaz hissəsidir. Xalq yaradıcılığı ilə tanışlıq uşaqa xalqın özünəməxsusluğunu, onun mənəvi dəyərlərini dərindən başa düşməyə imkan verir. Həmçinin məqalədə məktəbəqədər yaşlı uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində xalqın əsrlər boyu tərbiyə mənbəyi kimi istifadə etdiyi musiqinin, rəqslerin, bayramların, xalq sənətinin imkanlarından və əhəmiyyətindən bəhs edilir. Buna görə də uşaqların təlim və tərbiyəsində xalq yaradıcılığının müxtəlif janrlarından, qədim kökləri olan xalq incəsənəti elementlərindən müntəzəm şəkildə istifadə etmək lazımdır.
Açar sözlər: xalq musiqisi, musiqi alətləri, rəqsler, xalq dekorativ-tətbiqi sənəti, milli bayramlar.

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.104>

Məqaləyə istinad: Əliyeva S. (2020) Xalq yaradıcılığı nümunələrindən məktəbəqədər yaşlı uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində istifadə təcrübəsinə dair. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 1 (230), səh. 11–20.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 18.10.2019; qəbul edilib – 28.10.2019

Giriş / Introduction

Avropada meydana çıxan və XIX əsrin ortalarında ilk dəfə ingilis alimi, arxeoloq Uilyam Con Tomsun (William Chon Thoms) işlətdiyi «folklor» sözünün hərfi tərcüməsi *folklore – xalq müdrikliyi* mənasını verir.

Görkəmli Azərbaycan alimi Əhməd Cəfəroğlu folkloru hər bir millətin mənəvi varlığı kimi dəyərləndirirdi: «Folkloru qısaca tərif etmək lazımlı gələrsə, hər millətin tam özü olduğunu qətiyyətlə söyləyə bilərik, çünkü folklorsuz bir milləti təsəvvür etmək imkanı yoxdur. Əsrlər boyunca bir millətin həyatı ilə bərabər inkişaf edən və ağızdan-ağıza nəql vasitəsilə bizi qədər gəlib çatan bu ədəbiyyat növü daima onu yaranan millətin səviyyəsi, dərəcəsi və mənəvi həyatına bağlı qalmışdır. Xüsusən, türklər kimi fövqəladə geniş bir coğrafi sahəyə yayılan millətlərdə folklor fövqəladə zəngin, millətin əsl özünü və keçmişini tanıdacaq bir çox ünsürləri bəsləməkdədir» [Ahmet Caferoğlu. 1940].

Əsas hissə / Main Part

Görkəmli Azərbaycan yazıçısı Yusif Vəzir Çəmənzəminli isə şifahi xalq ədəbiyyatının tədqiqi və təbliği haqqında belə yazırırdı: «Bu sahədə tədqiqə o qədər lüzum vardır ki, bunsuz xalq ədəbiyyatının təhlili yarımcıq qalır, çünkü xalqı öyrənmənin başlıca yolu onun dimağı məhsullarının toplanmasından daha əfsəl, o məhsulların açarını tapmaqdır. Bu «açar» da həyatımızın elmi və tarixi tədqiqindən ibarətdir» [Çəmənzəminli Y.V. 1977].

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının tədqiqatçılarından biri olan R.Əliyev isə yazar: «...Onu nəzərə almaq lazımdır ki, folkloru yaranan, onu mühafizə edən və inkişaf etdirib zənginləşdirən xalqdır. Folklor söz sənətidir. İlk dövrlərdə ayrı-ayrı fəndlər tərəfindən yaradılsa da, sonralar şifahi şəkildə yaddaşlarda yaşayaraq, kütlələrin yaradıcılıq məhsuluna çevrilmiş, ədəbiyyatın, incəsənətin doğulma ərəfəsində ovçuluq, maldarlıq (xüsusilə qoyunçuluq) və əkinçilik məşguliyyətlərindən asılı olmuşdur. Təsadüfi deyil ki, müəyyən peşə və sənətlə əlaqədar yaranan qoşqular (holavarlar, sayaçı sözləri və s.) bir-birinin davamı kimi ağızdan-ağıza, nəsildən-nəslə keçərək cilalana-cilalana zəmanəmizə qədər gəlib çatmışdır» [Əliyev R. 2014].

Məktəbəqədər yaşılı uşaqların əməyi kiçik, sadə, bəzən əhəmiyyətsiz görünsə də, onların şəxsiyyətinin formallaşmasında vacib vasitədir. Uşaqlar həmişə nə isə etməyə və öyrənməyə çalışırlar. Bu baxımdan uşaqların kiçik yaşlardan şifahi xalq ədəbiyyatı, qədim sənət növləri ilə tanış edilməsinin onların əmək tərbiyəsində, gələcək peşə seçimlərində, ən əsası, xalqımıza xas olan, onun zəkasını və əməyini özündə əks etdirən milli mədəniyyətimizi tanımlarlarında böyük əhəmiyyəti vardır. Bu işdə onlara həmişə böyüklərin məsləhəti və köməyi lazımdır. Xalq musiqisi

də uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində mühüm rol oynayır [Əliyeva S. 2019].

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsində xalq sənəti, folklor və xalq musiqisi ilə tanışlığın növbələşməsi onlara xalq yaradıcılığını daha yaxşı anlamağa kömək edir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların milli mədəniyyətimizin zəngin aləminə daxil olması üçün əvvəlcə onun sadə növləri ilə tanışlıqdan başlamaq lazımdır:

- musiqi (əyləncəli, bayram mahnıları, musiqili oyunlar və s.);
- fiziki inkişaf (xalq oyunları, onlara xas olan fiziki hərəkətlər, yarışlar və s.);
- oyunlar (hərəkətli, sözlü, süjetli-rollu və s.).

Uşaqlar böyüdükcə, məşğələlərin məzmunu tədricən folklor yaradıcılığının, xalq tətbiqi sənətinin rəngarəng, qavranılması çətin olan daha mürəkkəb formalarına, ifadəli və sözlü oyun fəaliyyətinə yönəldilməlidir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların xalq mədəniyyəti ilə tanış edilməsində qarşıda duran məqsədləri belə ümumiləşdirə bilərik:

- uşaqların xalqın incəsənətinə, adət və ənənələrinə marağını artırmaq, xalq sənətləri, mərasimləri, bayramları, ədəbiyyatı ilə tanışlığını sistemli şəkildə davam etdirmək, onlarda bu sahəyə sevgi tərbiyə etmək;
- uşaqları milli-mədəni irsin öyrənilməsinə cəlb etməklə, onlara vətənpərvərlik hissi aşılamaq;
- uşaqlarda xalqın həyatı və məişəti, xarakteri, əxlaqi dəyərləri, mədəni xüsusiyyətləri əsasında baza mədəniyyəti normalarını formalaşdırmaq;
- uşaqların dekorativ sənət növləri haqqında biliklərini artırmaq, mövcud bacarıqlardan müstəqil şəkildə necə istifadə etdiklərini müəyyənləşdirmək;
- uşaqların müxtəlif xalq sənəti növlərinin xüsusiyyətləri haqqında təsəvvürlərini genişləndirmək;
- uşaqlarda müşahidə, diqqət və analitik qabiliyyətləri inkişaf etdirmək;
- uşaqlarda xalq mədəniyyəti növlərinə, xalq sənətinə və sənətkarlığına maraq inkişaf etdirərək, onlarda öz xalqının mədəniyyətinə görə iftixar hissi tərbiyə etmək;
- folklor nümunələrinə emosional münasibət formalaşdırmaq;
- folklor nümunələri vasitəsi ilə uşaqların passiv və aktiv lügətini zənginləşdirmək, bilik və bacarıqlarını artırmaq, genişləndirmək;
- xalq yaradıcılığı nümunələri vasitəsilə uşaqlarda nitq bacarıqlarını və məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirmək;
- əmək tapşırıqlarının icrası yolu ilə uşaqlarda məsuliyyət hissi formalaşdırmaq, onları sağlam həyat tərzinə uyğun yetişdirmək;
- folklor nümunələri vasitəsilə uşaqlarda ədalətlilik, dürüstlük, çalışqanlıq kimi keyfiyyətləri inkişaf etdirmək;
- uşaqlarda Azərbaycan xalqına xas olan qonaqpərvərlik, qonaq qəbul etmək, süfrə açmaq, qonaq yola salmaq və s. xüsusiyyətlər tərbiyə etmək;

- kiçik motor bacarıqları, özünənəzarəti, əl-göz koordinasiyasını, maraqları və yaradıcı bacarıqları, fantaziyanı inkişaf etdirmək;
- rəqsler vasitəsilə uşaqlarda ritm hissini inkişaf etdirmək;
- görmə və qavrama qabiliyyətlərini, rəsmetmə, rəsmidə obrazları faktiki mövqeyinə uyğun yerlaşdırmaq bacarığını, ölçü fərqlərini öyrətmək, ifadə vasitələrindən (mimika və jest) istifadəni, rəsmetmə üsullarının fəal və yaradıcı şəkildə tətbiqi bacarıqlarına nail olmaq;
- uşaqların oyun fəaliyyətində yeni ideyalar irəli sürmək qabiliyyətini, təşəbbüskarlığı və müstəqilliyi, vahid komandada fəaliyyət göstərmək, təşkilatçılıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək;
- hərəkətlərin koordinasiyasını artırmaq üçün əsas hərəkətləri inkişaf etdirmək;
- ehtiyacı olan insana yardım göstərmək kimi müsbət keyfiyyətləri aşılamaq məqsədilə folklor nümunələrindən istifadə etmək və s.

Məqsədin aydınlığı qarşıda duran vəzifələrin daha asan və uğurlu həllinə şərait yaradır. Qarşıda duran məqsədlər bunlardır:

- uşaqların milli adət-ənənələrin nümayiş olunduğu tədbirlərdə iştirakını, vətənpərvər insan kimi tərbiyə olunmasını təmin etmək, öz xalqına və onun mənəvi dəyərlərinə hörmət hissini, mədəniyyəti haqqında daha çox bilmək və öyrənmək istəyini stimullaşdırmaq;
- uşaqların diqqətini xalq yaradıcılığı və mədəniyyəti tarixinə cəlb etmək;
- uşaqları folklor, təsviri və tətbiqi incəsənət nümunələri ilə tanış etmək;
- milli ənənələr əsasında əxlaqi-davranış normalarına yiylənmək;
- bütün insanlara qarşı xeyirxah, qayğıkeş münasibət tərbiyə etmək, yaşılı insanlara hörmət bəsləməyi öyrətmək;
- uşaqlara ana dilini folklor nümunələri (mərasimlər, ailə-məişət bayramları) vasitəsilə qavramağı, sevməyi öyrətmək;
- valideynləri, tərbiyəçiləri, ümumilikdə cəmiyyəti xalq mədəniyyətinin təbliğinə yönəltmək.

Xalq musiqisi yüksək bədii və estetik dəyərlərlə zəngindir. Uşaqların xalqın musiqi irsi ilə tanış edilməsi onlarda milli qürur hissi tərbiyə edir. Nəticədə uşaqlarda öz xalqına sevgi, hörmət hissəleri inkişaf edir, onun yaradıcılığına maraq yaranır və bu, onların şüuruna yüksək mənəvi təsir göstərir.

Xalq yaradıcılığı nümunələri – mahnilar, rəqsler, oyunlar, musiqi alətləri Azərbaycan xalqının mədəni irlərini özündə eks etdirir.

Uşaqların kiçik yaşlardan milli mədəniyyətin əsas tərkib hissələrindən biri olan xalq musiqi alətləri haqqında bunları bilmələri vacibdir:

Uşaqlar Azərbaycanın simli musiqi alətlərini tanımlıdır. Bunlara qopuz, ud, tar, kamancə, qanun, saz və s. alətləri misal göstərmək olar. Qopuz aşiq yaradıcılığının simvolu olan sazin əcdadıdır. Azərbaycan xalq musiqisinin simvolu olan tar isə xalq muğamlarının ifası zamanı istifadə edilir.

Zərb musiqi alətlərinə nağara, qaval, dəf və s. daxildir. Nağara ölçülərinə görə fərqlənir. Qaval isə muğam üçlüyündə (tar və kamança ilə birlikdə) istifadə edilən alətlərdən biridir. Nəfəs alətlərinə ney, zurna, balaban və tütək daxildir.

Uşaqlara sadə dildə, onların anlayacaqları şəkildə Azərbaycan milli musiqisinin təməl daşını, bünövrəsini təşkil edən muğamlar haqqında da məlumat vermək lazımdır. Muğam Azərbaycan musiqi sənətinin əsas janrlarından biri olub, əsasən, tar, kamança və qaval ifaçılarından ibarət muğam üçlüyünün müşayiəti ilə ifa edilir. Onlar bilməlidirlər ki, muğamlarımız öz əzəməti, gözəlliyi ilə dünya xalqlarının da diqqətini cəlb edir.

Uşaqlara aşiq yaradıcılığı haqqında sadə məlumatlar vermək olar. Aşıq yaradıcılığının janrları fərqli olsa da, konkret, sosial mövzulara həsr olunur. Azərbaycan xalqının Qurbani, Aşıq Abbas Tufarqanlı, Xəstə Qasim, Aşıq Valeh, Aşıq Ələsgər, Aşıq Hüseyn Bozalqanlı və b. ustad aşıqları olmuşdur. Aşıq musiqisi Azərbaycanın bir çox bölgələrində geniş yayılmışdır.

Xalq rəqsləri xalq yaradıcılığının qədim növlərindən biridir. Milli rəqslərin yaranması və formallaşması əsrlər boyu davam edib. Mövzu baxımından Azərbaycan rəqsləri müxtəlifdir. Bu rəqslərin əmək, mərasim, məişət, qəhrəmanlıqla bağlı və s. növləri var. «Tərəkəmə» (köçərilərin rəqsi), «İnnabı», «Yallı», «Turacı», «Uzundərə», «Mirzəyi», «Qaytağı» və s. ən məşhur milli rəqslərimizdir.

Qadın və kişi rəqsləri bir-birindən fərqli ifa olunur. Qadınlar tərəfindən ifa olunan rəqslər aşağı tempdə, zərif hərəkətli, lirik məzmunlu olur. Kişişərin rəqsləri isə sürətli tempdə, kəskin hərəkətlərlə ifa olunur. Qadınların ifa etdiyi rəqslərdə qollar və bədənin yuxarı hissəsinin (çiyinlər, baş, üz mimikası və s.) hərəkətləri, kişişərin rəqslərində isə ayaqlar və əllərin güclü və kəskin hərəkət texnikası əsas rol oynayır. Xalq rəqsləri yaradıcılığında kişişərin və qadınların ayrıca rəqsləri ilə bərabər, onların birgə rəqsləri də əsas yer tutur. Xalq rəqslərində cəldlik, cəsarət, təbiilik eks olunur. Bəzi rəqslər müxtəlif məişət aksessuarları ilə (yaylıq, nəlbəki, çomaq və s.) ifa edilir [Həkimov M. 1988].

Qobustanın qayaüstü rəsmləri arasında «Yallı» oynayan insanların təsviri hələ qədim dövrlərdən Azərbaycan xalq yaradıcılığında rəqslərin mövcud olmasınañ xəbər verir.

Məktəbəqədər yaşılı uşaqlarla aparılan musiqi məşğələlərində müvəffəqiyyət bir çox amillərlə təmin olunur və onların arasında ən vacibləri bunlardır:

- uşaqların xalq incəsənəti növlərinə cəlb olunmaları onların sosial adaptasiyasının məqsədyönlü və ahəngdar inkişafı;
- uşaqın xalq incəsənətinin növləri ilə tanış olması onun özünü dəyərləndirməsi, öz «mən»ini dərk etməsi, ətrafdakı insanlar arasında öz yerini tutması;
- bədii korreksiyaedici-inkişafetdirici mühitin yaradılması, uşaqın idrakının, bədii-musiqi mədəniyyətinin emosional-kommunikativ istiqamətdə formallaşması;
- xalq incəsənətinin müxtəlif növləri ilə əlaqədə, musiqi fəaliyyətində təcrübə

biliklərin qazanılması, xalq musiqisinin dəyərləndirilməsi bacarığının formalasdırılması;

- musiqi və müstəqil fəaliyyətin müxtəlif növlərində uşaqlarda yaradıcı özünüfadənin aktivləşdirilməsi.

Məktəbəqədər yaşılı uşaqların xalq incəsənəti növləri ilə tanışlığı vasitəsilə musiqi qabiliyyətlərinin inkişafı fəaliyyətdə belə əks olunur:

- Musiqi qabiliyyətlərinin inkişafında xalq incəsənəti növlərindən istifadə uşaqları, valideynləri və tərbiyəçiləri bir məqsəd ətrafında birləşdirir.

Müxtəlif növ musiqi və müstəqil fəaliyyətlərə xalq yaradıcılığı elementlərinin daxil edilməsi uşaqların mənəvi tələbatlarını ödəmək üçün əsas yaradır.

Uşaq şəxsiyyətinin bədii-estetik inkişafında aşağıdakı keyfiyyətlər əsas götürülür:

- ətraf aləmin gözəlliklərini görmək, musiqiyə emosional reaksiya vermək bacarığı;

• musiqi materiallarının ifadə olunmasının janr xüsusiyyətlərini başa düşmək, məşğələlərdə və müstəqil fəaliyyətdə onlardan istifadə etmək bacarığı;

- yaradıcılıq fəaliyyətində yeni həll yolları tapmaq, məşğələlərdə və müstəqil fəaliyyətdə uşağın yaradıcı özünüinkişafi.

Təsviri və musiqi folkloru əsasında xüsusi məşğələlərin təşkili uşaqlarda xalq incəsənətinin ifadə vasitələrinin daha yaxşı qavranılmasına zəmin yaradır. Belə fəaliyyət sistemi məktəbəqədər yaşılı uşaqların xalq incəsənətinin növləri əsasında inkişafının keyfiyyətini təmin edir, onların şəxsi mədəniyyətinin formalasmasına şərait yaradır. Bunlardan əlavə, müxtəlif sosial-mədəni şəraitdə, məişətdə, ünsiyyətdə, uşaqların və böyüklərin qarşılıqlı münasibətlərində milli ənənələrdən istifadə də bu məqsədə xidmət edir.

Uşaqların estetik tərbiyəsində əsas rollardan birini də xalq dekorativ-tətbiqi sənət növləri oynayır. Uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində xalq mədəniyyətinin qədim kökləri olan xalq sənəti elementlərindən istifadə etmək lazımdır. Bu, xalq ənənələrinə, incəsənətinə marağın üzə çıxarmaq və onu dirçəltmək məqsədi daşıyır, onun xarakter cizgilərini – ünsiyyət, nitqin mükəmməlliyi, həyatla əlaqə, ənənəvilik və s. inkişaf etdirir. Xalq incəsənəti uşaqlarda öz vətəninin mədəniyyətinə, tarixinə, peşə və sənətlərinə maraq oyadır. Uşاقlar dərk edirlər ki, onlar bu xalqın nümayəndləri, mədəniyyətinin daşıyıcılarıdır və onun inkişafını dəstəkləməlidirlər.

Azərbaycan xalqının unudulmaqdə olan, bugünkü gənclərin hətta adlarını belə bilmədiyi peşə, sənət növləri (xalçaçılıq, dulusçuluq, bədii keramika və s.) vardır. Bu sənətləri yaşatmaq üçün gənc nəslin sənət növləri və sənətkarlar haqqında məlumatlandırmaq lazımdır. Bu gün gəncləri, elm öyrənməklə yanaşı, sənətlərə yiyələnməyə də həvəsləndirmək vacibdir. Uşاقlar milli incəsənətin bütün növləri ilə (memarlıqdan başlayaraq musiqiyə qədər) tanış olmalıdır.

Məhz belə yanaşma tərzi ilə uşağın şəxsiyyətinin mədəni inkişafı əsasında vətənə məhəbbət hissi tərbiyə olunur.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların xalq mədəniyyəti ilə tanışlığı işinin təsvirini belə vermək olar:

1. Rabitəli nitqi inkişaf etdirmək üçün folklorun bütün növlərindən (nağıllar, atalar sözləri, yanılmalar və s.) geniş istifadə etmək lazımdır. Şifahi xalq yaradıcılığında xalqın xarakter xüsusiyyətləri, onun əxlaqi dəyərləri qorunub saxlanaraq, qəhrəmanlıq, xeyirxahlıq, ədalət, əməksevərlik, sədaqətlilik ideyaları təqdim olunur. Uşaqlar tapmacalar, yanılmalar, atalar sözləri, nağıllarla tanış olarkən ümumbəşəri əxlaqi dəyərlərə yiylənirlər. İnsani keyfiyyətlərin təbliğinə ünvanlanmış şifahi xalq yaradıcılığı nümunələri uşaqlarda cəsurluq, mərdlik, qeyrət, səmimilik, qayğıkeşlik, nəciblik, xoşbəxt gələcəyə inam kimi keyfiyyətlər tərbiyə edir.

2. Uşaqları xalq dekorativ-tətbiqi sənəti ilə də tanış etmək çox vacibdir. Bu sənətin xalçaçılıq, batik (kəlağayı), qobelen, dulusçuluq (keramika), toxuma və bədii tikmə, zərgərlik, bədii şüşə, şəbəkə, bədii oyma (ağac, metal, daş, sümük üzərində oyma) və digər növləri vardır. Xalq tətbiqi sənət nümunələri insanların ruhunu ələ almaq və mənəvi dünyasına təsir etmək xüsusiyyətlərinə malikdir. Bu, özündə əxlaqi, estetik, idraki dəyərləri, bir çox nəsillərin təcrübəsini təcəssüm etdirir və maddi mədəniyyətin bir hissəsi kimi təqdim olunur [Həsənqızı Almaz. 2015].

Milli bayramlar da uşaqların xalq mədəniyyəti ilə tanışlığında mühüm rol oynayır. Milli bayramlar vasitəsilə uşaqlar xalq ənənələrinin məzmunu ilə, bayramlarla bağlı inanc və əlamətlərlə tanış olur, qədim xalq danışq dilinə xas olan sözlər öyrənir və yadda saxlayırlar. Eyni zamanda, yuxarı yaşlı uşaqlar qədim eksponatlarla ehtiyatlı davranışmayı öyrənirlər. Beləliklə, etnomədəni komponentlərdən istifadə (xalq bayramları, oyunlar, xalq teatri, şifahi xalq yaradıcılığı nümunələri və s.) tərbiyəçilərə təlim-tərbiyə işini daha məhsuldar, səmərəli təşkil etməyə, materialı uşaqların tələblərinə cavab verən formada çatdırmağa imkan verir. Bayram – milli adət-ənənələrin universal forması olub, uşaqa cəmiyyətin bir üzvü kimi, bayrama ümumi hazırlıq işində iştirak etməyə imkan verir. Eyni zamanda, onun öz fərdiliyini göstərmək, ümumi işə fayda vermək istəyini təmin edir. Bayramların keçirilməsinə hazırlıq, onların qeyd olunması məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün sevimli fəaliyyət növlərindən biridir.

Xalq bayramları maraqlı və dərin məzmunlu oyunlarla zəngindir. Xalqın bayram ənənələrində təqdim olunan oyunlarda reallıqla fantaziyanın sintezi meydana çıxır. Uşaqda öz imkanlarını oyunda reallaşdırmaq, böyüklərin işində iştirak və bunu oyunlarda əks etdirmək imkanı yaranır. Uşaqlar xalq adət-ənənələrinə bayramlar vasitəsilə, fəaliyyətin əyləncə formasında yiylənirlər [Rasulova S. 2018, pp. 107-121].

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində xalq bayramlarının keçirilməsi və ona hazırlıq prosesində aşağıdakı pedaqoji tapşırıqları həll etmək olar:

- uşaqların xalqımızın milli mədəniyyəti ilə tanış olmaları;
- uşaqların yaradıcılıq imkanlarının stimullaşdırılması;
- onların müsbət keyfiyyətlərinin və kommunikativ bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi;
- uşaqların mənəvi-əxlaqi inkişafı;
- onların hərtərəfli, ahəngdar inkişafına şərait yaranan müxtəlif fəaliyyət növlərinə cəlb olunmaları;
- milli bayramlara hazırlığın təşkili və qeyd olunmasında uşaq və böyük kollektivlərinin birləşməsi;
- uşaqlarda gələcəyə inam və psixoloji stabillik hissi yaranan həyat ritmi yaratmaq.

Azərbaycanın milli bayramı olan Novruz ölkəmizdə geniş miqyasda qeyd olunur. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində də bu bayrama hazırlıq və onun qeyd olunması uşaqların iştirakı ilə təşkil edilir. Uşaqlar Novruz atributları, onların mənəsi (səməni – həyat və bolluq, şəkərbura – Ay, qoğal – Günəş, paxlava – ulduzların rəmzi və s.), Novruz obrazları (Kosa, Keçəl, Bahar qızı və b.) ilə tanış olurlar. Bu obrazlar onların yaddaşında həmişəlik iz qoyur.

Nəticə / Conclusion

Araşdırılara əsasən bu nəticəyə gəlirik ki, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların bədii-estetik tərbiyəsində xalq musiqsi, folklor və xalq dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrindən istifadə milli, tarixi bayramlara hazırlıq, onların keçirilməsi və digər tədbirlərin rolü böyükdür.

Bu nümunələrdən müntəzəm, düzgün və yerində istifadə edilməsi uşaqların öz xalqının mədəniyyəti ilə yaxından tanış olmalarına mühüm təsir göstərir. Eyni zamanda milli bayramlara hazırlıq və onların keçirilməsi məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda milli dəyərlərin formalasdırılmasında və möhkəmləndirilməsində, onların xalq yaradıcılığı ilə tanışlığında böyük rol oynayır, uşaqın xarakterində yeni keyfiyyətlərin inkişafına təkan verir. Bayramları kollektiv şəkildə qeyd etmək uşaqlarda adət-ənənələrimizə, milli dəyərlərimizə dərin maraq oyadır, onların mənəvi aləmini inkişaf etdirir, həmçinin əxlaq tərbiyəsinin inkişafına kömək göstərməklə yanaşı, sosiallaşmalarına da şərait yaradır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Ahmet Caferoğlu. (1940). Folklorumuzda milli hayat ve dil bakiyeleri. C.H.P, Konferanslar serisi, Kitap 16, İstanbul, 155 s.
2. Çəmənzəminli Y.V. (1977). Əsərləri. III cild. Bakı.
3. Əfəndiyev P. (1992). Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı.
4. Əliyev R. (2014). Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı (Müasir aktual problemlər). Bakı, 350 s.
5. Əliyeva S. (2016). Xalq tərbiyəsinin amilləri və vasitələri. Bakı.
6. Əliyeva S. (2019). Məktəbəqədər yaşlı uşaqların milli mədəniyyətlə tanışlığının metodikası. Bakı.
7. Həkimov M. (1988). Xalqımızın deyimləri və duyumları. Bakı: «Maarif». 390 s.
8. Həsənqızı Almaz. (2015). Folklorşünaslığa giriş (dörs vəsaiti). Bakı, «Elm və təhsil». 260 s.
9. Mursaqulova R., Cəmilzadə S. (2000). Uşaqlarda əxlaqi keyfiyyətlərin tərbiyəsi. Bakı.
10. Rasulova S. (2018). Russian and European writer's works on children in Azerbaijan Language and their role in the development of national, enlightened children's literature (The second half of the 19th century – beginning of the 20th century). Azerbaijan Journal of Educational Studies. Vol. 685, Issue IV, pp. 107–121.